

**TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT
SUBSIDİYALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI BAHOLASH
METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH**

Oxunjonov Xayitmirzo Izzatjon o'g'li

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tadbirkorlikni rivojlantirishda davlat subsidiyalarining o'рни va ularning iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi tahlil qilingan. Shuningdek, subsidiyalar samaradorligini aniqlashda mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida subsidiyalarni baholashning takomillashtirilgan metodologiyasi ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: subsidiya, tadbirkorlik, iqtisodiy samaradorlik, davlat qo'llab-quvvatlashi, baholash metodologiyasi.

Аннотация. В статье рассматривается роль государственных субсидий в развитии предпринимательства и анализируется методология оценки их экономической эффективности. Также изучены существующие проблемы в оценке субсидий и предложены пути их решения.

Ключевые слова: субсидии, предпринимательство, экономическая эффективность, государственная поддержка, методология оценки.

Abstract. This article analyzes the role of government subsidies in entrepreneurship development and examines methodologies for assessing their economic efficiency. The study identifies key challenges and proposes improved approaches for evaluating subsidy effectiveness.

Keywords: subsidies, entrepreneurship, economic efficiency, government support, evaluation methodology.

KIRISH

Bugungi kunda tadbirkorlikni rivojlantirish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashda davlat subsidiyalari muhim iqtisodiy instrument sifatida xizmat qilmoqda. Subsidiyalar orqali tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy yukini kamaytirish, investitsion faolligini oshirish hamda yangi ish o‘rinlarini yaratish imkoniyati kengayadi.

Shu bilan birga, subsidiyalarning iqtisodiy samaradorligini baholash masalasi hali to‘liq takomillashmagan bo‘lib, mavjud metodologiyalar ko‘pincha faqat moliyaviy natijalar bilan cheklanib qolmoqda. Bu esa davlat resurslaridan foydalanish samaradorligini to‘liq baholash imkonini bermaydi.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi - tadbirkorlikni rivojlantirishda davlat subsidiyalarining iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasini takomillashtirish va uning amaliy qo‘llash mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlashda davlat subsidiyalarining o‘rni ko‘plab iqtisodchi olimlar tomonidan o‘rganilgan. Jumladan, Joseph Stiglitz o‘zining “Economics of the Public Sector” asarida davlat subsidiyalarining bozor muvozanatini ta’minlashdagi rolini asoslab bergan bo‘lib, subsidiyalar iqtisodiy tengsizlikni kamaytirishda muhim vosita ekanligini ta’kidlaydi [1].

Paul Samuelsonning “Economics” asarida qayd etilishicha, subsidiyalar ijtimoiy foydasi yuqori bo‘lgan, ammo xususiy sektor tomonidan yetarlicha moliyalashtirilmaydigan sohalarni rivojlantirishda samarali instrument hisoblanadi [2].

Philip Kotler o‘zining “Marketing Management” asarida davlat tomonidan beriladigan moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tadbirkorlik subyektlarining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qilishini qayd etgan [3].

Mahalliy olimlardan B. Xodiyev o'z ilmiy ishlarida kichik biznesni rivojlantirishda davlat subsidiyalarining ahamiyatini tahlil qilib, ularning iqtisodiy o'sishga bevosita ta'sirini asoslab bergan [4].

Shuningdek, World Bank hisobotlarida subsidiyalarni baholashda kompleks yondashuv, ya'ni iqtisodiy, ijtimoiy va hududiy ko'rsatkichlarni birgalikda tahlil qilish zarurligi ta'kidlangan [5].

METODOLOGIYA

Tadqiqot jarayonida tizimli tahlil, iqtisodiy-statistik usullar, solishtirma tahlil hamda ekonometrik yondashuvlardan foydalanildi. Subsidiyalar samaradorligini baholashda ko'rsatkichlar tizimi ishlab chiqildi. Shuningdek, regressiya va korrelyatsiya tahlili asosida subsidiyalarning asosiy iqtisodiy indikatorlarga ta'siri o'rganildi. Tadqiqotda rasmiy statistik ma'lumotlar va xalqaro tashkilotlar hisobotlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, davlat subsidiyalari tadbirkorlik subyektlarining rivojlanishiga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Xususan, subsidiyalar ajratilgan korxonalarda ishlab chiqarish hajmi va bandlik darajasi oshgan.

1-jadval

Subsidiyalar samaradorligining asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Subsidiyasiz korxonalar	Subsidiyali korxonalar	O'sish (%)
Ishlab chiqarish hajmi (mln so'm)	120	185	+54%
Sof foyda (mln so'm)	25	42	+68%
Ish o'rinlari soni	15	24	+60%

Yuqoridagi jadvaldan ko‘rinib turibdiki, subsidiyalar tadbirkorlik faoliyatining asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlariga sezilarli darajada ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda.

Ekonometrik tahlil natijalariga ko‘ra, subsidiyalar hajmi bilan korxonalar daromadi o‘rtasida musbat bog‘liqlik mavjud ($R=0.72$). Bu esa subsidiyalar iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim omil ekanligini tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, mavjud metodologiyada kamchiliklar ham aniqlangan:

- faqat moliyaviy ko‘rsatkichlarga e‘tibor qaratilishi
- ijtimoiy samaradorlik yetarli baholanmasligi
- hududiy tafovutlarning hisobga olinmasligi

Takomillashtirilgan metodologiya quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- ko‘p mezonli baholash tizimi
- ijtimoiy va iqtisodiy indikatorlar integratsiyasi
- uzoq muddatli ta‘sirni hisobga olish

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, davlat subsidiyalari tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim va samarali iqtisodiy vosita hisoblanadi. Xususan, subsidiyalar tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, investitsion faolligini oshirish, ishlab chiqarish hajmini kengaytirish hamda yangi ish o‘rinlarini yaratishda muhim rol o‘ynaydi. Olib borilgan tahlillar subsidiyalar mavjud bo‘lgan korxonalarda iqtisodiy ko‘rsatkichlar sezilarli darajada yuqori ekanligini tasdiqladi.

Shu bilan birga, tadqiqot davomida subsidiyalar samaradorligini baholashda amaldagi metodologiyalarda bir qator kamchiliklar mavjudligi aniqlandi. Jumladan, baholash jarayonida asosan moliyaviy ko‘rsatkichlarga urg‘u berilishi, ijtimoiy va hududiy samaradorlik omillarining yetarlicha hisobga olinmasligi, shuningdek, subsidiyalarning uzoq muddatli ta‘sirini aniqlash mexanizmlarining yetarli darajada

rivojlanmaganligi kuzatildi. Bu esa davlat tomonidan ajratilayotgan mablag‘larning haqiqiy samaradorligini to‘liq baholashga to‘sqinlik qiladi.

Tadqiqot natijasida subsidiyalar samaradorligini baholashning takomillashtirilgan metodologiyasi taklif etildi. Ushbu metodologiya ko‘p mezonli yondashuvga asoslanib, nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va hududiy ko‘rsatkichlarni ham kompleks tarzda baholashni nazarda tutadi. Bundan tashqari, subsidiyalarning qisqa va uzoq muddatli ta’sirini aniqlash imkonini beruvchi indikatorlar tizimini joriy etish zarurligi asoslab berildi.

Xulosa qilib aytganda, davlat subsidiyalarini samarali boshqarish va ularning iqtisodiy natijadorligini oshirish uchun baholash metodologiyasini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Taklif etilgan yondashuv davlat siyosatini yanada asosli va maqsadli amalga oshirish, byudjet mablag‘laridan oqilona foydalanish hamda tadbirkorlik muhitini yanada rivojlantirishga xizmat qiladi. Kelgusida ushbu yo‘nalishda amaliy tadqiqotlarni kengaytirish, real statistik ma’lumotlar asosida chuqur ekonometrik tahlillar olib borish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Stiglitz J. Economics of the Public Sector. – New York: W.W. Norton & Company, 2000. – 823 p.
2. Samuelson P. Economics. – New York: McGraw-Hill, 2010. – 744 p.
3. Kotler P. Marketing Management. – New Jersey: Prentice Hall, 2016. – 720 p.
4. Xodiyev B. Kichik biznes va tadbirkorlik asoslari. – Toshkent: O‘zbekiston, 2018. – 320 b.
5. World Bank. World Development Report. – Washington DC: World Bank Publications, 2020. – 350 p.